

Милијана Балетић
ЕКСХУМАЦИЈА
ИСТИНЕ

Издавач
Милијана Балетић

Рецензенти
Др Жарко Ружић
др Славенко Терзић

Лектор
Др Жарко Ружић

Ликовна опрема
Будимир Војиновић

Тираж
2000

Штампа и повез
„БУДУЋНОСТ“, Нови Сад

Милијана Балетић

ЕКСХУМАЦИЈА
ИСТИНЕ
(ПРЕЛУДИЈ У САРАЈЕВУ)

Нови Сад, 2002.

САДРЖАЈ

ОСТАВЉЕНИ У КЛОПЦИ.....	7
ЗАРОБЉЕНИ У „ХОЛИДЕЈ ИНУ“.....	23
СПАС МЕЂУ СТРАНЦИМА.....	69
БЕЖ' ОДОЛЕН, ЗАКЛАЋЕ ТЕ.....	79
ЧУДО У „БРИСТОЛУ“.....	109
ВЕРБАЛНИ ДВОБОЈ СА ЗЕМЉАКОМ.....	127
КРОЗ БАРИКАДЕ ДО ЛИЧНИХ СТВАРИ.....	167
ПОТЕРНИЦА.....	179
ОД ГЕНЕРАЛА КУКАЊЦА ДО АЕРОДРОМА.....	197
КА ЕПИЛОГУ.....	197
РЕЦЕНЗИЈА ЖАРКА РУЖИЋА.....	223
РЕЦЕНЗИЈА СЛАВЕНКА ТЕРЗИЋА.....	225
О АУТОРУ.....	227
САДРЖАЈ.....	229

Нервира ме да мислим редом! Мисаони хаос некада ме одмара, а ред оставља утисак о губљењу време- на! Бежим уназад! Дотичем само акценте прошлости! Развучена нит између, некад је веза, а некад омча! Скачем с теме на тему, са догађаја на догађај! Дигресије су толико велике да подсећају на растурени ум, који у неком мраку, са потпуном тишином, дотиче само врхове и дна!

Све је неповезано и све има везу! Највећу јурњаву за већ догођеним остварујем привидно у потпуном миру! Тело је непомично; само један његов део сумануто јури по оном прошлом! То је тај живот иза мене! Без њега не могу даље, а често бих хтела! Ако хоћеш да живиш, нема заорава: само један догађај својом снагом може да прекрије други! Заборав је смрт, а сећање живот. Хвала лепо! „Чојек би некад купијо смрт, кад би мога”, како је то, безброј пута рекла моја мајка Зорка! Кад би илузије могле бити вечне?! Али, све што је више година, све је мање илузија. Године их уништавају као мехуре од сапунице. Некад године и нису толико значајне колико животни пут који вам је одабран или сте га одабрали сами - ко зна! Срећни умиру са илузијама, кажњени живе без њих. Ја сам их имала много. Сад се грчевито борим за сваку. Ако их све изгубим, нећу издржати! Многих којих више нема, сећам се са горчином, а неке, кад само на њих помислим, дају ми блажено спокојство и носталгичну топлину детињих заблуда

ОСТАВЉЕНА У КЛОПЦИ

Мрак. Дугачки, као лавиринт изувујани ходници, са понегде упаљеним неоном на ниском плафону који отима ваздух, уз споре, одсечне кораке невидљивих сподоба и помешан мирис оружја и униформи – све то чини зграду Телевизије Сарајево кућом страве. Мада је последњих двадесетак дана ова ТВ кућа опкољена борним колима, кад је уобичајено било срести наоружане специјалце који се врзмају по ходницима, ово вече изгледало је другачије. Не видим никог, а чујем да су ту. Притајено дишем. Са неизвесношћу расте страх: откриће ме! Сетих се Кафкиног „Процеса”...! Сулудо! Какав бег?! Мозак прича своју причу, независно од мене или од тражене логике, свеједно. Кафка... каква глупост у овој ситуацији! Живот и литература.... Мозак бежи. Уствари, бежим ја. Подсвест ми је немоћна, кукавичка, тражи спас у илузијама јер свест нема решење. Колико пута сам чула: „живот је роман”! То је увреда за живот! Живот је живот и ту је крај поређењима. Невидљиви из Кафкиног „Процеса”, наметнуше ми парарелу у овој ситуацији! Колико ли ће ОВАЈ процес трајати и какав ће му исход бити – не знам! Уосталом, све је процес; и са видљивима и невидљивима.

Када су ме сниматељ и возач, око деветнаест часова довели до Сарајевске телевизије да за РТС припремим и пошаљем прилог о збивањима тога дана у Сарајеву, договорили смо се да за сат-два, дођу по мене. Двадесет и један сат! Нема их...?! На рецепцији хотела „Београд”, где смо смештени, у строгом центру Сарајева, не јавља се нико. Сама сам у канцеларији телевизије, где су седели новинари Срби. Зовем нер-

возно сваких неколико минута. Десет сати, ноћ, ништа! Одједном, кад сам скоро изгубила сваку наду, са друге стране чујем:

„Да!”

”Молим вас, дајте ми собу сто десет.” Трудила сам се да делујем што љубазније, мада ми је то доста тешко падало, с обзиром на изнервираност. Прошла је читава вечност, чини ми се, док ми нису дали телефонску везу у соби. Неизвесност и бес због незнања шта се дешава, стрпљење су ми довели до краја. Једва сам чекала да сву љутњу саспем у лице првом колеги који се јави, очекујући као разлог за недолазак по мене све друго осим оног што се десило. А управо се десило оно што је најлогичније. То сад знам, али „сад” и „онда” су два времена, два света, две логике, два виђења – два бића у истом животу, или једно биће у два... у безброј живота... Можда је ближе истини ово друго. Човек читавог живота настоји да му логично буде оно што жели, а не оно што јесте, јер хоће оно што мисли да му више одговара и тако себи ствара паралелне светове спојене лавиринтима незнања, илузија и освешћења.

„Здраво, ја сам! Што нисте дошли по мене?! Сама сам у телевизији! Не знам шта се дешава! Чекам вас два сата ко лепа луда!” У једном даху, љутито сам изговорила све ове речи.

„Како да дођемо? Јеси ли ти нормална?! Знаш ли ти да је рат у Сарајеву! Возач замало није погинуо, још је у шоку! Ево га у соби, лежи. Кренуо по тебе пре два сата, али су му отели кола и сав материјал који смо снимили протеклих дана! И пиштољ су му у уста стављали! Овде је хаос! Чуди ме како су ти пребацили линију у собу! На рецепцији су специјалци. Ја сам

покушавао да телефонирам у Београд али су ми рекли, онако подругљиво, да рецепционар не ради. Кад сам их питао где је и кад ће почети да ради, рекли су са подсмехом да је отишао у шетњу по „ћаршији”. Хотел је у опсади, барикаде су свуд околу – виде се кроз прозор! Не смеш овамо, бежи некуд! Куд год знаш, само не овамо, ко зна како би прошла!” Монолог који је сниматељ Имре изговорио у једном даху, завршио се спуштањем слушалице.

Куда да бежим?! Како. . .?! Доста ми је висок праг страха. Мислила сам некад да га немам, али живот је разбио и ту илузију. Схватила сам у овом рату да у мени има доста тога што дотад нисам знала. Страх ми је ноге чинио тежим. Чула сам откуцаје срца; личили су на ударце по растегљивој мембрани, који кушају максимум њене еластичности, чија бука надјачава звуке споља. Сваки ударац је, као у ритму, степен по степен, дизао температуру тела. А леђа ледена и мокра! Јасно ми је: у Сарајеву је дефинитивно рат, а ја – у сред Сарајева. . . .

Овде не смем остати, то знам! Излазим полако, на прстима. Што мекше газим, све ми се чини да се више чује шуштање мог одела, ташне и ципела. Смишљам, кобајаги, тактику како да се спасем, додатно оптерећена страхом да су ме можда чули кад сам телефонирао. Бирам други ходник, потпуно мрачан. Мрак налазим као решење да ме неће видети и истовремено као још један извор страха, да су можда и они ту, а да их ја не видим. Кад сам се приближила крају ходника и осврнула за собом, видела сам, као стрелу, узан и дугачак млаз светлости, који ме пратио од одшкринутих врата собе на дну ходника, у којој сам седела. За овог „непријатеља”, који ме издаје при мом

спасењу, откривајући моје намере, ја сам крива. То сам барем могла решити једним притиском прста на прекидачу – сад је касно!

Долазим на сами крај ходника. Ситуација је потпуно јасна. Први спрат, огромни хол, не баш осветљен, пун „зелених беретки”, (тако су већ звали муслиманску војску) наоружаних до зуба. „Хеклери” обешени о раме и прислоњени на груди. Неко држи руку на обарачу, а неко их обе одмара прекрштене и ослоњене на цев. Не причају баш много између себе. Морам ући у други ходник. Ако ме виде, готова сам. Можда и нисам ако ме не препознају. Ова алтернатива звучи ми утешно. Покушавам да се ухватим за њу, али кратко – навире стварност која је руши.

Већ трећи месец извештавам из Сарајева. Ово је субота вече, четврти април деведесет друге. Сваку намеру коју сам им открила, обелоданила сам. Мрзе ме – знам. Нису се трудили да то прикрију – потпуно логично. Нико не воли када у припреми својих великих, а по друге, прљавих дела, буде откривен, а ја сам то радила, и то на „сва звона”. То је био мој допринос (како ми то сада глупо звучи). Мислила сам да ћу спречити четрдесет прву ако кажем да се поново уједињују исти на исти начин, припремајући се за исто оно што су радили пре педесет година. Мислила сам да ако то видим, чујем, снимим и покажем, да се неће десити. Још једна моја заблуда, која ми може доћи главе. Сад је прави тренутак да због тога будем кажњена – казна због наиве, јер незнање не оправдава – рекли су давно стари латини. Свеједно, шта је -ту је. Сад је њихов тренутак! Искористиће га ако га пре- познају.

Пре десетак дана сам разговарала са једним Србином који је побегао из хрватског мучилишта у

западној Херцеговини, где је, пре два месеца, иако је Босна још увек тада била „цела”, под благословом Алије Изетбеговића, ушло 12000 „ЗЕНГИ” и „ХАВЕОВАЦА” (ЗНГ – Збор националне гарде; ХВО – Хрватско веће обране), како су се тада звале паравојне трупе Хрватске. Изетбеговић никада није хтео то да призна. Мени је чак пред камером рекао пре месец дана да у БиХ нема хрватске војске, и то не трепнувши. А чак је и Савет безбедности УН 4. 02. 1992. својим саопштењем оштро упозорио Хрватску да ће сносити последице ако из БиХ не повуче своје војне трупе. Без обзира на то колико је и СБ УН био на истом задатку, ипак је и то саопштење било доказ и потврда о окупацији БиХ од стране хрватских трупа иако је то Изетбеговић, као председник БиХ негирао. Оно што се није могло сакрити а упорно је покушавано, јесте кржави траг који су за собом остављале те трупе. Заробљени Срби у Хрватским логорима завидели су мртвима. Страшно су их мучили. Још увек ми одзвањају у души јауци мученика печених струјом. Скоро да чујем и рески звук ножа, који фрусне док одсеца три прста на десној руци са живог створа, само зато што се као Србин њима крстио. Упечатљива прича мученог пред камером, стављала ме је у осећање очевица. . . !

„Из коме ме је пробудио потмули бол који је брзо прешао у неподношљиво стање”, причао је логораш. „Лежао сам у нечем мокром, нијесам знао гдје се налазим а очи нијесам мог’о отворит’ од отока због удараца у главу. Десну руку нијесам мог’о да помјерим, била је сломљена. Лијевом сам размакнуо капак на једном оку и тек тада видио да су ме након преби- јања и мучења, онако без свијести, убацили у неку самицу.

Лежао сам у локви крви. У први мах помислио сам да је само моја, а онда сам видио да је та просторија, која је била једна од више таквих, направљена преграђивањем некаквог складишта, била сва од локви згрушане крви. Личила је на кланицу. Убачен сам као следећи, помислих. Једва сам чек’о да ме смрт спаси. Бога сам молио да ми узме живот.”

Сваки кадар тог прилога који сам радила и показала преко телевизијског екрана, прошао ми је кроз главу. Боже, да ли се уопште ико сада сећа тих језивих слика стварности, показаних толико пута, из тог монструозног покоља људи трију вера на просторима бивше Југославије! Само ову причу, као једну од безброј, морало је видети неколико милиона људи! Не верујем да је сачувано сећање – народ има кратко памћење, а поготово народ коме ја припадам... Колико пута му је то дошло главе!

Сећање је трајало трен. Можда га је прозвао опрез и страх. Тренутак у ком сам затечена, прави ми збрку у глави. Подсвест поново тражи паралеле. Нову ситуацију решава на начин већ виђени, покушава препознати – прави шаблон најприближнијих решења. Сличност ме укида с ногу! Одузима ми снагу и прибраност. Мучиће ме. . .

Капор је од мене далеко десетак метара, одмах ходник лево. Био је ту пре три сата кад сам спремала прилог. Он је главни и одговорни уредник у информативном програму ТВ Сарајево. Србин је. Помоћи ће ми – надам се! Мада је ожењен Хрватицом или муслиманком – не знам тачно. Што би у некој другој ситуацији било потпуно безначајно, сада је то овде кључни моменат. То је и једна од околности која га је довела на ово место. Може се рећи и другачије: то га је

чинио употребљивим за обе опције. Постоји некад такав сплет околности у животу појединца или у историјском тренутку који вам отвара сва врата, а опет исто то, у неком другом времену, затвара све пред собом. Људи у таквој ситуацији користе другима за растезање од једног до другог краја. Што је такав појединац „еластичнији,, боље докучи од једне до друге стране и, макар привремено, премости две одвојене целине, а он сам – дубоко у себи, увек припада само једној. Друга је његов компромис. Што се те две стране више удаљавају, он је све више разапет. Његово распело је цена успеха, некад и опстанка, на начин како га он одабере и види, или како га је могао видети у времену и простору у ком је створен.

Зову га „купљивим Србином” – чула сам то! Љут је на мене због једне специјалне емисије коју сам правила пре месец дана, у којој се видело да је Босна у свим сегментима „пукла” на три дела по верским шавовима – уствари једног народа. Само Мирко Капор, по задатку, то није хтео да прихвати у тој емисији, а морао је то знати пре свих, с обзиром на своје радно место. Тачно се видело да брани примљени задатак. Мора да је и за њега била доста мучна ситуација када је, гледајући ту емисију, гледао самог себе у очи – то мора да је тешко осећање. То је био период када је муслиманска и хрватска страна све припремала и „одрађивала” у дубокој тајности – „испод жита”. Сви они који су их у томе хтели разобличити не би ли се хаос на неки начин спречио, проглашавани су ратним хушкачима, великосрпским националистима и шовинистима! Због таквих етикета, сва би се јавност на њих обрушила, а онда би они даље мирно наставили

припрему реализације свог, кроз историју добро познатог, великог сна!

Не знам ни кад сам закорачила у ходник према Капору. Постоје, ваљда, неки тренуци које свест брише, прави рупу између две целине – оставља празно, у име наставка – као спас. То је трен! А трен је некад све, а некад ништа. Покушавам да се сетим сваког детаља – није убележен! То је или грешка или пак услов опстајања! Можда је ближе овом другом.

Врата господина Мирка Капора отворила сам одлучно и захтевала да ме пребаци до хотела „Холидеј Ин”, мислећи као и 99% Сарајлија, да је то бедем српски, у сред муслиманског окружења, јер је ту било седиште СДС-а (Српска демократска странка) на челу са Радованом Карахићем. Гледао ме је бледо – празног израза лица, ваљда затечен тренутком што ме изненада баш сада види пред собом. Понашао се као да му се привиђам. А онда је та празнина почела да се пуни осећањима која су се смењивала и доп-уњавала у нијансама, правећи, за коју секунду, целовиту слику, на којој се видело унутрашње стање и намера. Није ни хтео, а скоро да не би ни могао, све и да је хтео, прикрити радост помешану са мали-циозношћу, уз жељу за осветом, која ће му се сада лако остварити.

„Ја да те спасим?!“ – обрати ми се изразом хијене која угледа жртву.

„Да, ви!“ – персирам покушавајући да задржим дистанцу, уз формално уважавање. Мада ми га је, када сам радила ту специјалну емисију, било на неки начин жао. Осећала сам да је жртва прошлог времена – из комунистичких експеримената лажног братства и јединства. Али опет, и међу жртвама има разлике! Танак је! – закључих. Постоје људи који хоће и једно и

друго онда када остали губе све. А можда је све само, за обичног човека, непредвидив – чудан судбински сплет околности. Има ситуација када човек није свестан, па самим тим ни крив, али је крив када из свега покушава да изађе премоштавајући амбисе лешевима других.

Можда је човек много бољи од од овога мога виђења, које није трајало дуже од неколико секунди, тек толико да ухватим ваздух за другу реченицу. Овакво виђење мог јединог могућег спаситеља у овом часу, потпуно ми је одговарало. Давало ми је илузију оправданог захтевања. Имала сам утисак да ја заправо њему пружам шансу да се тим чином искупи. Као да то радим за њега, а не за себе, сто посто уверена у пуно право на такво понашање! – Каква глупост! Моје право у таквом тренутку! Или још горе, његова обавеза! Некад је виђење толико искривљено колико и ситуација која га је изазвала. То је вероватно тај склад изопаченог, који једино има оправдање као саставни део највећег колективног људског лудила – рата.

„Да, баш ви, да ме спасите!” – наставих.

„Зашто баш ја?!”

„Зато што тренутно овде ви имате највећу власт, и зато што овде не видим никог другог ко би то урадио – и зато што сте Србин, господине Капор!”

Човек се као животиња, кад осети опасност, групише по сродности. Скоро да реагујем инстинктивно, не знам да ли користим разум. Као што се коњи кад их нападну вуци, групишу у круг тако што саставе главе и бране се задњим ногама. Наду за „круг” ми даје оно „Србин”, мада нисам сигурна да нам је заједнички непријатељ подједнака опасност, па самим тим ни интерес за „круг” није нам исти.

„Требала си прије мисл’т о томе!”

У реченици коју „испали” снагом пројектила, хтео је да ме „убије” за казну што нисам ћутала. Да ме порази – просто згази, докаже себи да је у праву. Да разори моје чврсто убеђење, упорну борбу да кажем (а то је једино што могу) све што сам знала о преварама и њиховом континуитету задњих сто година на овим просторима. О жртвама и заблуди српског рода. О „смртним пресудама” које су Срби потписивали сами себи, мислећи да чине велика дела. И чинили су их, али не себи. Једно такво је и Нишка декларација, којом је у Првом светском рату, 28. децембра 1914. као српски ратни циљ означена „борба за ослобођење и уједињење браће Срба, Хрвата и Словенаца.” Да, „браће”! – тако дословце стоји у том документу. Срби су и буквално гинули да уједине „браћу” и да им створе државу, уместо да су, већ ако морају да гину, гинули правећи државу себи а не „браћи”, па нека браћа праве државу ако им се прави. Трећи чин те драме управо се одвија сада – Срби опет гину, али од „браће”. Други чин је био исти као трећи, само што се дешавао пре шездесет година, а истина о њему је била забрањена под претњом Голог отока.

„Браћа” су много тога, у континуитету, одрађивала касније. Велике су њихове заслуге и у обезглављивању српства, убиством краља Александра у Марсељу тридесет четврте. Каснијим черупањем, од постојећих девет бановина, уз помоћ ментора споља, пред Други светски рат, исцртане су, заправо границе Титових република у бившој „Југи”, а садашњих држава. Отимање Источне Славоније, а после и Барање, узимање Зетској бановини све од Неретве до

данас спорне Превлаке, заједно са Дубровником, и прављење Хрватске бановине, пред сам почетак Другог светског рата, без иједног испаљеног метка, уз помоћ једног промућурног ватиканског Хрвата – Мачека и једног купљивог Србина – Цветковића.

Говорила сам и о пуним херцеговачким јамама из Другог светског рата! О Јасеновцу и „србосеку”, о Степинцу! О братоубилачком рату међу лудим Србима, подељеним у четнике и партизана, који су се уништавали до истребљења, да би створили Југославију издељену републичким границама, заправо границама будућих држава из којих ће Срби бити протерани.

Говорила сам и о Голооточком казамату, у који су сви они који су Титове намере прозрели, били стрпани, док је истовремено штићен католички геноцид над Србима потпомогнут масонеријом у лику комунизма. И фанатични ислам је подржаван, и „дрни ђаво”, само не Срби и православље, јер једино они нису имали свој лоби – иза њих није стајао нико осим правде, а правда је подршка само за наивне. Ово је и било могуће урадити зато што је обманути народ толико веровао да је животом бранио наметнуту му илузију. Скоро је трагикомично било посматрати народ како са пиједестала своје глупости самозадовољно ужива у благодетима система, смишљеног за њих као омча. . . и тако редом пролазило ми је муњевито све ово кроз главу. Нанизано по редоследу, као да сам га паковала данима. Ово су били аргументи моје неме одбране!

Можда Капор стварно другачије мисли! Да ли је могуће да не зна ово што ја знам?! Немогуће. Сигурно зна. Вероватно припада оном делу који мазохистички

трпи увреде, понижење, блато, смрт, крв и јаме или га се то не дотиче! Видех у изразу његовог лица да је то задовољно и немо констатовао. Тргох се:

„Нисам ваљда ни сад закаснила?!”

„Како мислиш да те ја спасим?! Нећу ваљда свој живот излагати опасности због Тебе?! Намерно ми је говорио „ти”. Чинило му се, када би ми персирао, да би то могло, не дај боже, добити неки призивак уважавања. Оно „ти”, изговарао је просто као псовку – истерујући бес из себе, после чега му се са лица читао један израз благог задовољства и победе. Они који једном издају, цео свој мали живот троше, и његове продужетке кроз наследнике своје издаје троше на борбу против сведока, у подсвести се надајући њиховом истребљењу. Јер сваки сусрет са оним ко је остао свој, подсећа их на сопствено ништавило, а с тим осећањем – мора да је мучно кроз живот.

„Не морате, то ја не тражим од вас. Само ме пребаците телевизијским колима до хотела „Холидеј Ин” – употребих блажи тон, дајући му шансу да ми помогне, након што нахрани своју сујету мојим попуштањем.

„Нема кола! Сад сам послао једну екипу да снима по граду. Изађи, молим те, напоље, морам да радим.”

Више смо ћутке говорили једно другом. Речи су биле само празњикава форма. Ћутање је водило жестоки окршај међу нама. Свак је имао своју позицију. Битка се водила иза затворених уста с обе стране. Моји аргументи, чини ми се, били су јачи, али он је имао моћ места на ком је седео. Са видном охолошћу, желећи да ме понизи, а да ипак сачува ниво пред самим собом, што му је давало уверење личне снаге у којој је очигледно уживао, у блажој

форми трзајем главе, показао ми је врата, уздржавајући се од пропратних речи. Не дам се. И ово је једна од пресудних битка у мом животу. Не смем је тако лако изгубити. Могла би ме коштати главе. Грчевито се држим човека који ме са толико мржње одбацује. Пребацујем кривицу на њега као последњи аргумент, изазивајући самилост.

„Како да изађем?! – где да чекам?! – по овим мрачним ходницима?! – да ме неко од муслимана закоље?!”

„Не знам, не мо’ш ни овдје чекат’! Уосталом, знаће те секретар’ца ако дође неко од екипа и ако буде иш’о да снима у том правцу.”

Ипак је успело – макар нада „. . . ако дође неко од екипа. . . ако буде иш’о у том правцу...” Јесте да је два пута „ако”, али и то је нешто, није било узалуд.

Помирила сам се са задњом реченицом, молећи се Богу, у сред окружења где призивају Алаха, да не потраје дуго. Нисам хтела да изађем у ходник. Чекала сам код секретарице. Некад је дрскост једини начин у спасавању живота.

Прошла је вечност, мерена мојим аршинима, а објективно не дуже од пола сата, с обзиром на то да је фреквенција снимања била честа. Сви капацитети ТВ Сарајево ове ноћи били су усмерени на улице града у коме се захуктава рат. Знам да су сви конци у Капоровим рукама, барем ту у телевизији – наредбодавац је негде на другом месту, то је увек тако, али ове ноћи, овде, он је одређен за главног играча.

„Добро, добро, уреду, уреду, шефе, добро” – понизног израза на лицу, на ком је била прислоњена телефонска слушалица, снисходљиво климајући главом, што је пратила једна савршена хармонија

покрета целог тела и гримаса на лицу упакованих у сервилност, какве само знају бити секретарице, дотична госпођа, преко пута мене, прими наредбу од Капора. А онда... трансформација – од сервилне у ригидну сподобу, као у најсавршенијој компјутерској анимацији – научне фантастике! Затим – хладно, одлучно, арогантно, скоро моћно, први пут проговори са мнош.

„Шеф је рек’о да је комби са екипом испред улаза, ако хоћ’те да стигнете морате пожур’т, то је задња екипа која вечерас иде да снима скупшт’ну.”

Ово „шеф”, из њених уста звучало је као свемоћни, као Бог – звонило ми је у ушима као ехо. Чинило ми се да сам рекла хвала – можда и нисам, али сам то стварно осећала, и то према Капору. Мада је она себи, у овоме, давала ипак улогу неког важног. Постоји једна посебна врста људи – није важна професија ни школа коју су завршили – која одслужи своје битисање на овој планети, као статистички број, а он може бити било који, потпуно је свеједно. И то је све што од њих Свевршњаци хоће и што они могу да испуне трошећи један живот. Тај њихов мали живот је њихов свет, испуњен сопственом важношћу и задатком, који само они виде. . . Можда је то права срећа.

Јурећи низ степенице ка излазу, хватала сам се као дављеник за сламку, за једино што је важно – да комби не оде. Човек скоро компјутерски прави редослед и по значају одређује приоритет мисли у појединим ситуацијама. Ум је у тој селекцији савршен.

Страх од наоружаних „зелених беретки”, које су се размилеле по холу, не постоји, као да их нема. То сам једноставно избрисала. Постоји само зацртани циљ –

комби, и ништа више. И као у причи која има задатак срећног краја, тако и овде, ни на излазу нико ме није зауставио – ни погледао, чини ми се, или можда нисам регистровала, блокирана страхом, који ме је довео у полусвесно стање. Да сам дозволила себи пуну свест о опасности која ми се може десити, вероватно не бих смогла снаге да прођем поред свих њих кроз хол, којим су они господарили.

Испред улаза телевизијски комби стоји упаљен. Отворена средња врата. Унутра седе возач и још двојица. На моје „добро вече”, нико ништа – би ми јасно да ми овде не желе добродошлицу. Седох на прво слободно место. Комби још не креће. Значи, да нисам та коју чекају.

„Шта ћете снимати?” упитих онако, глумећи, што боље могу, ноншаланцију – као да не капирам тај однос према мени, покушавајући да ми питање звучи безазлено и колегијално, као да смо ми једно – у име професије, и као да је то питање управо због тога, а није. Настаде тишина, тешка, тајац који гуши. Непријатни набој, намерног ћутања прекиде придошли новинар, који у трку, док је седао, изговори кратко: „Вози!” – и ауторитативно показа да је шеф параде, коме је управо додељен историјски задатак.

Препознала сам га. Није се нешто посебно прославио у тој професији до овог часа, ако неће ноћас – помислих. Једина његова вредност, у овом тренутку, није професионални квалитет, него верска припадност – муслиман је, знам га. Најмање петнаест година већ ради на телевизији. Радио је неке прилоге за Сарајевски ТВ дневник – доста бледо, новинарски неуверљиво. Не знам чак ни како му је име, а све и да није таква ситуација у комбију, била би увреда питати га

како се зове. То су ти мали ликови који се користе великим догађајима.

„Ја ћу до хотела „Холидеј Ин”- покушавам да искористим оно његово „вози” домишљајући се да успоставим какву такаву комуникацију, видевши нову шансу у новопридошлом. Опет тишина – игноришу ме. Али ово је нешто другачије за мене. Сад барем знам да су они већ знали где ја идем и да ћу ићи са њима – иначе би реаговали другачије. Питао би ме неко, а највероватније „шеф параде”, откуд ја ту. То ми је и био циљ. Ово сазнање ме опусти за тренутак.

Упутили смо се главном саобраћајницом од телевизије до Скупштине БиХ. Личили смо на темпирану бомбу, која само што не експлодира, убачену у аутомобил који се креће кроз улице испресецане већ намештеним барикадама. Страшан набој нетрпељивости – урамљен ћутњом! Две стране, два виђења, два интереса, два памћења, две истине које собом носи петоро људи, од којих је једну целину чинило њих четворо, а на другој страни само ја. Врло незавидан и неравноправан однос – нашалих се у себи. Као последица нечег што траје деценијама – столећима! Спој неспојивог! Сетих се гимназијских дефиниција јединства супротности. Ц р р р н о је јединство у овој супротности! Или се јединство може тумачити вишеструко, или га овде нема. Чини ми се да га свака друга супротност може имати, али ова никако! Уствари, може, али нити које плету јединства ове супротности јесу мржња, присила, лаж, мучење, свирепост, садизам, мазохизам, зло, смрт, крв – луди- ло. Од свих живих бића на овој планети, само човек прави и пристаје на оваква садомазохистичка јединства, испитујући праг издржљивости!

Оквири ове „проклете авлије” су различити. Граница Титове Југославије била је један такав оквир – који потпуно природно и крваво пуца. Босна је сами епицентар – језгро, у којем стално спајају неспојиво, уједињују супротно, мире непомирљиво. Човек читавог свог битисања прави експеримент на човеку. Испитује му праг моћи и немоћи. Убија у другом оно што у себи не може или не жели и онда чека резултате својих дела и недела. Босна живи набијена силином различитог памћења, убеђења и хтења изнутра – натерана на заборав споља. Заборав је био много тањи оквир који је по ко зна који пут поново пукао, а сваки следећи ће све крвавије, зато што има још једно памћење више. Нема заборава док је живота – ни код појединца, ни код народа! Живот нестаје, памћење живи – памћење је дуже. Многи народи и цивилизације су нестали, а памћење је остало. Док је Босне, биће и памћења! Памћење ће је надживети, без обзира на то колико је пута буду натерали на заборав. Ево, поново је нестао заборав – све пуца!

Град, с времена на време, осветљавају испалени пројектили, праћени заглушујућом буком. У зависности ваљда од тога одакле је долазио звук, моји сапутници су били у два различита, али екстремна расположења – одушевљености или раздражујућег беса праћеног кратким, запаљујућим коментарима.

„То, то, матер им ћетнићку ..бем!” – ако су проценили да њихови туку српске положаје. Или, „матер им ..бем ћетнићку!” – ако је било супротно. Све се састојало из комбинације неколико истих речи, којима су давали различити значај, у зависности од намене.

Напетост у комбију је расла до експлозије – за све, а за мене је била на ивици живота и смрти. Не знам кад

је, по мене, било горе – кад туку „моји” или кад туку „њихови”. Расположење им се смењивало из крајности у крајност, праћено набојем емоција до пуцања. Кад су гађали њихови, осећала сам код њих потребу и еуфорију, да у патриотском чину треба лик-видирати непријатеља, на сваком месту. Сад им се пружила шанса да се одмах у старту покажу и можда вртоглаво, ко зна, попну на врх – уђу у историју, као једни од првих бораца за свој народ, и тако се прикључе својима који ноћас, храбро и фанатично извршавају заповести Курана уз Алахов благослов. То урадити, за њих би могао бити подвиг – знак јунаштва, не урадити ништа – могли би осећати као издају.

Ништа ми није било боље ни кад су, како су они процењивали, ваљда нападали моји, или боље рећи, они којима ја верски и национално припадам. То је тек разлог да ме ликвидирају и да се покажу као праве патриоте. Да и они нешто конкретно допринесу, макар ликвидирали, за казну, само једног који припада „ћетницима”.

Најбоље је било кад нико не пуца – ни моји ни њихови, али то скоро да се није ни дешавало. У тим ретким случајевима, тишина је, само на почетку, личила на олакшање. Што је била дужа, била је неподношљивија. Као ход над амбисом, завезаних очију, у муклом смишљању планова, страх од неизвесности расте.

Када смо се примакли хотелу „Бристол” на путу ка Скупштини, барикада је било све више. Комби у ком смо се налазили са одушевљењем су поздрављали са два, у слово „В” латинично, подигнута прста. Исто одушевљење према људима на барикадама, било је упућено и од стране мојих сапутника. Свака барикада,

направљена од гвоздених јежева и песком напуњених цакова, брзо је испред нас склањана. На барикадама је било до десет, не више, различито наоружаних и различито обучених људи, повезаних истом вером и жељом, уједињени истим непријатељем и мржњом. Све је помало личило на – како се ко снашао – мада је било и оних у униформама. Видело се да је тек почетак. Све је изгледало некако неспретно, али и одлучно уз видну еуфорију. Кад пре, мајку му, питала сам се ћутећи? Пре само неколико сати био је мир. Улице потпуно „чисте” – прошла сам туда. Не, није ми нико причао, својим очима сам то видела. Просто невероватно! Као у сну – ружном сну. Опет сам затечена. . .

Чудно изгледа почетак рата изнутра – из језгра. Делује невероватно, неуверљиво, као да то није то, као да неће бити, као да ће стати. Или изгледа, или ми желимо да нам тако изгледа! Човек тешко прихвата оно што неће. Ово је другачије од онога око Дубро - вника и Вуковара. Била сам и тамо, на дубровачком од почетка до краја, а на вуковарском последњих десет паклених дана. Та два претходна искуства била су другачија. Рат је већ био и ја сам му ишла у сусрет, припремљена на све страхоте које ћу тамо затећи.

Први пут на вуковарском ратишту, схватила сам да рат, поред свих својих обележја, има и мирис! Врло специфичан, тежак мирис, састављен од неколико препознатљивих мириса – паљевине и барута помешаног са непријатним задахом распаднутих тела, људи и животиња. Сваки дан сам одлазила до прве линије фронта и враћала се у телевизију, и сваки пут ме је прво ударио тај задах као шамар, који сам дуго носила

у себи. И сад га се сетим, а Вуковар је пао или ослобођен (све зависи како је ко то доживео) 18. новембра 1991.

Ово је нешто другачије. Делује све као нормално, а није. Све личи на оно као да се деца играју рата, а није ни то. И у страхоти се мораш уходати. Ум мора на то да навикне, да би га почео живети. То је заправо прави – фактички почетак. Све дотле је избегавање прихватања сурове реалности. Борба стварног, које нећеш, са оним што би хтео да буде, борба у којој, нажалост, увек победи оно што јесте и значи вам, као звоном, почетак нове ситуације. Код мене „звона” још нема! Нека је конфузија присутна. Сви су аргументи ту, само још стање, према њима, да се у мени сложи.

Стотињак метара, након што прођосмо последњу барикаду, пре Скупштине, заустављају комби, без иједне речи, на сред булевара, толико кратко, да једва успевам да обе ноге спустим на асфалт пре него што они, скоро уз шкрипу гума, демонстративно нас-тавише даље – да ми још једном покажу револт и одбојност. Моје „хвала” изговорих у празно.

Дугачак, раван булевар, стоји иза и испред мене и губи се у бесконачност, оцртан светилкама са обе стране. Оне се стапају у две линије које се приближавају у перспективи и тону у једну тачку, а њу даље гута мрак. Са десне стране зграда Владе и Скупштине БиХ, са леве, хотел „Холидеј Ин”, а између, непрегледно растојање! Тишину, ту и тамо, пресецају рафали испаљени с леве стране ка хо телу. Иглу могу видети на асфалту – чини ми се! Никад нисам била под тако јаким рефлекторима као овог трена! Чинило ми се да ниједан булевар на свету није тако осветљен! Треба да трчим, а као да се не помичем. Ходам као у мучном сну, у ком улажем...

(Књига се може наручити преко е-маил адресе објављене на сајту, а сви они који су заинтересовани, могу организовати и промоцију ове књиге уз присуство аутора.)

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

886.1 – 31

БАЛЕТИЋ, Милијана

Ексхумација истине : (прелудиј у Сарајеву) / Милијана
Балетић. – Нови Сад : М. Балетић, 2002 (Нови Сад : Будућност).
– 226 стр. ; 20 цм

Тираж 2000.

COBISS-ID 181652743